

DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-3>

УДК 658.0:338

*Завадських Г. М., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
hanna.zavadskykh@tsatu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3240-3870
Нехай В. В., д.е.н., професор
Таврійський державний агротехнологічний
університету ім. Дмитра Моторного
viktoriaa.nekhai@tsatu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-1184-6776*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ МИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

***Анотація.** Розкрито сутність економічної діяльності мисливських господарств України в сучасних умовах. Окреслено актуальність дослідження динаміки і структури доходів і витрат мисливських господарств України. Описано економічні та технологічні особливості мисливства як окремої галузі. Розкрито зміст понять «витрати» і «доходи мисливських господарств» та наведено їхнє трактування. Наведена класифікація та структура доходів і витрат мисливських господарств. Проаналізовано джерела доходів мисливських господарств та виявлено, що на їх функціонування впливає низка негативних факторів, які призводять до збитковості багатьох українських мисливських господарств. Оцінювання сучасного стану галузі показало, що для знаходження шляхів підвищення її ефективності необхідно провести комплексний моніторинг та системні дослідження проблем, що гальмують її розвиток.*

***Ключові слова:** витрати, доходи, собівартість, економічна оцінка, користувачі мисливських угідь, землі сільськогосподарського призначення, мисливські господарства.*

JEL code classification: P46, Q10

Постановка проблеми. Дослідження доходів і витрат мисливських господарств є дуже важливим аспектом в управлінні та збереженні природних ресурсів, збалансованого екосистемного стану та забезпеченні сталого розвитку. Ось кілька ключових причин, які підкреслюють необхідність і актуальність таких досліджень: мисливство може бути значним джерелом доходу для багатьох регіонів, особливо в сільській місцевості. Дослідження доходів і витрат допомагає зрозуміти економічний внесок мисливства в регіональну економіку та розробляти стратегії для його оптимального використання; мисливство може мати великий вплив на якість і тривалість життя диких тварин та їхнє середовища існування.

Комплексне дослідження допомагає відстежувати вплив мисливства на біорізноманіття та здоров'я екосистем, дозволяючи розробляти стратегії збереження та відновлення природних ресурсів; збір і аналіз даних про доходи та витрати мисливських господарств допомагає управляти використанням землі та інших ресурсів таким чином, щоб забезпечити належне збалансування між потребами мисливців, збереженням природи та відповідним економічним використанням; дослідження доходів і витрат мисливських господарств може стати джерелом об'єктивних даних для розробки та вдосконалення законодавства, яке регулює мисливство, щоб забезпечити належний контроль над промислом та його впливом на довкілля та суспільство; мисливство має велике значення для багатьох культур і спільнот як традиційний вид діяльності. Аналіз доходів і витрат допомагає зберегти ці цінності та спадщину, забезпечуючи їхнє продовження на майбутні покоління.

Усі ці аспекти свідчать про те, що дослідження доходів і витрат мисливських господарств є критично важливим для збалансованого підходу до управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ефективності мисливської галузі проводили такі вчені, як В. Д. Бондаренко, В. Музика, Ю. В. Муравйов, А. С. Торосов, Т. І. Яворська. Вони аналізували як теоретичні, так і практичні аспекти доходів та прибутковості підприємств, а також вплив різних факторів на їх формування. Багато досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме Безруких П. С., Бойко С. В., Бутинець Ф. Ф., Голова С. Ф., Мазуркевич Н. В., Нападовська Л. В., Пушкар М. С., Сопка В. В. та інших, присвячено проблемі організації та обліку витрат.

Деякі аспекти мисливських господарств вже привертали увагу науковців і є темою дискусій, обговорень і публікацій, але багато питань ще залишаються недостатньо вивченими, зокрема, динаміка та структура їх доходів і витрат, а також вплив факторів на цей процес.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування доходів і витрат мисливських господарств України.

Виклад основного матеріалу. У процесі розвитку мисливського господарства враховуються економічні закони, і його продукція та послуги мають бути затребувані як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Прибуток від продажу товарів і послуг у цій галузі повинен не лише покривати витрати на управління, а й забезпечувати прибуток, сприяючи економічним інтересам країни в сфері мисливства. Потреба у збільшенні інтенсивності мисливського господарства визначається ринковими умовами економіки та наданням мисливству статусу окремої і самостійної галузі економіки. Щоб досягти цілей соціального, економічного та екологічного розвитку, необхідно інтенсифікувати мисливське господарство та постійно вкладати фінансові ресурси.

Мисливське господарство є одним з ключових секторів мисливської сфери в Україні. Багато інших економічних суб'єктів, які мають прямі або опосередковані зв'язки з цією галуззю, в основному пов'язані з ефективним управлінням мисливським господарством. Серед них переважають виробники зброї, товарів для мисливців, а також ті, хто займається продажем мисливського спорядження та боєприпасів і має бажання розвивати свою діяльність. Спільна праця цих гравців у мисливській галузі України вимагає взаємодії та координації для досягнення спільних цілей [2].

Мисливська галузь є окремою сферою економіки з власними економічними та технологічними особливостями.

Щодо економічних особливостей мисливських господарств, можна відзначити наступне:

- мисливство визначається як самостійна галузь виробництва з використанням спеціалізованих інструментів, специфічних навичок і знань у галузі мисливства;
- існує спеціалізована інфраструктура, включаючи виробничі, наукові, навчальні установи та організації, які обслуговують цю галузь;
- мисливські господарства приносять доходи в державний бюджет через ліцензійні внески, збори за право полювання та продаж продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [3];
- До технологічних особливостей мисливства слід віднести наступні:
 - унікальний підхід до обліку, охорони та управління дикими тваринами та птахами;
 - розведення мисливських тварин і птахів, їх розповсюдження на великих територіях та збереження в умовах природної волі;
 - специфіка методів полювання і добування мисливських тварин і птахів;
 - селекційна робота та штучне розведення мисливських видів для їхнього збереження та розмноження;
 - якість та асортимент продукції мисливських господарств [3].

Економічна оцінка мисливства – це процес аналізу фінансових аспектів та ефективності діяльності мисливських господарств або інших суб'єктів, пов'язаних з використанням та

управлінням природними ресурсами для полювання та збереження біорізноманіття. Ця оцінка може включати аналіз витрат на утримання мисливських територій, доходи від продажу мисливських ліцензій або вартість полювання, оцінку вартості біорізноманіття та його вплив на економіку регіону чи країни, а також оцінку ризиків та можливостей управління мисливськими ресурсами. За результатами економічної оцінки приймаються рішення щодо оптимального використання мисливських ресурсів з урахуванням економічних та екологічних аспектів.

Сукупність існуючих методик економічної оцінки можна класифікувати за двома підходами: рентного принципу, що передбачає отримання економічного ефекту від здійснення мисливського господарства і витратного підходу, що заснований на аналізі і оптимізації витрат, понесених при веденні мисливського господарства [4].

Сутність рентного підходу полягає в тому, що власник (або орендар) мисливського господарства може отримувати дохід від мисливства, навіть якщо він не здійснює активних заходів щодо полювання або управління ресурсами, адже ці ресурси є об'єктом попиту і можуть приносити дохід саме за рахунок їхньої природної цінності або попиту на них серед полювальників. Таким чином, від власника чи орендаря мисливського господарства може отримувати значний економічний вигравш без активної участі в процесі полювання або управління природними ресурсами.

Доходи мисливських господарств – це сукупність фінансових коштів, які отримують власники та управителі мисливських територій за реалізацію продукції та послуг, пов'язаних з мисливською діяльністю [10]. В таблиці 1 наведена класифікація доходів мисливських господарств за різними ознаками.

Таблиця 1

Класифікація доходів мисливських господарств

Класифікаційна ознака	Види доходів		
Вид діяльності	Доходи від основної діяльності: - продаж м'яса та інших продуктів від полювання - продаж спорядження для полювання - продаж інших продуктів, пов'язаних з полюванням (трофеї, сувеніри)	Інші доходи: - туристична діяльність - ліцензії та дозволи - навчання та консультації - послуги з управління мисливськими територіями (оренда мисливських територій, управління та догляд за мисливськими об'єктами) - послуги екологічної охорони	
Джерело формування доходу	Доходи від реалізації продукції	Доходи від позареалізаційних послуг	
Склад доходу	Доход від звичайної діяльності	Валовий дохід	Чистий дохід

Джерело: сформовано автором на основі [10; 15]

Аналіз наявної статистичної інформації вказує на те, що головним джерелом доходів від мисливського господарства є грошові потоки, що виникають внаслідок основної діяльності, а саме, з реалізації дозволів на полювання. Ці дозволи включають в себе ліцензії, відстрільні карти для полювання на різноманітну дичину, включаючи пернату дичину, а також на хутрових і копитних тварин та інше. Крім того, доходи також отримуються від організації полювань та від продажу продукції, отриманої в результаті полювання.

Для забезпечення високої якості послуг мисливські господарства зазнають значних витрат, включаючи кошти на охорону та штучне розведення диких тварин і птахів, впровадження біотехнологічних заходів, а також на організацію та проведення полювань.

Варто зазначити, що здійснення витрат не можна уникнути через об'єктивну необхідність, що випливає з факту, що будь-яке підприємство має проводити їх, починаючи з моменту реєстрації як юридичної особи і до моменту ліквідації.

Витрати мисливських господарств – це сукупність грошових, матеріальних і трудових ресурсів, які споживаються або витрачаються для забезпечення діяльності мисливського господарства. Крім згаданих вище, ці витрати включають в себе витрати на закупівлю обладнання, інвентарю, збереження природних ресурсів, управління територіями, оплату праці працівників, витрати на охорону диких тварин, а також інші витрати, пов'язані з веденням мисливської діяльності. Основні статті витрат, які пов'язані з експлуатацією мисливських угідь представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Калькуляційні статті витрат при експлуатації мисливських угідь

Калькуляційні статті	1. Організація мисливського господарства
	2. Біотехнічні заходи
	3. Адміністративні видатки
	4. Спеціальний відстріл
	5. Розселення і акліматизація цінних видів мисливської фауни, племінна робота
	6. Запобігання шкоді, яку може бути заподіяно мисливській фауні
	7. Запобігання шкоді, яку можуть чинити дикі тварини
	8. Плата за користування природними ресурсами
	9. Кінологічні витрати
	10. Капітальне будівництво і ремонт
	11. Придбання спорядження, мисливського спорядження, набоїв та т.п.
	12. Транспортні витрати

Джерело: сформовано автором на основі [6; 9]

Дослідження свідчать, що загальні витрати на ведення мисливського господарства в Україні впродовж останніх 2-х десятиліть демонструють стабільну динаміку зростання. Це пояснюється зростанням заробітної плати працівників, зайнятих у мисливському господарстві, адже саме ця частка витрат є основною в структурі собівартості.

В залежності від того, як вони включаються у собівартість продукції або послуг, виробничі витрати можуть бути класифіковані як прямі та непрямі (рис. 1).

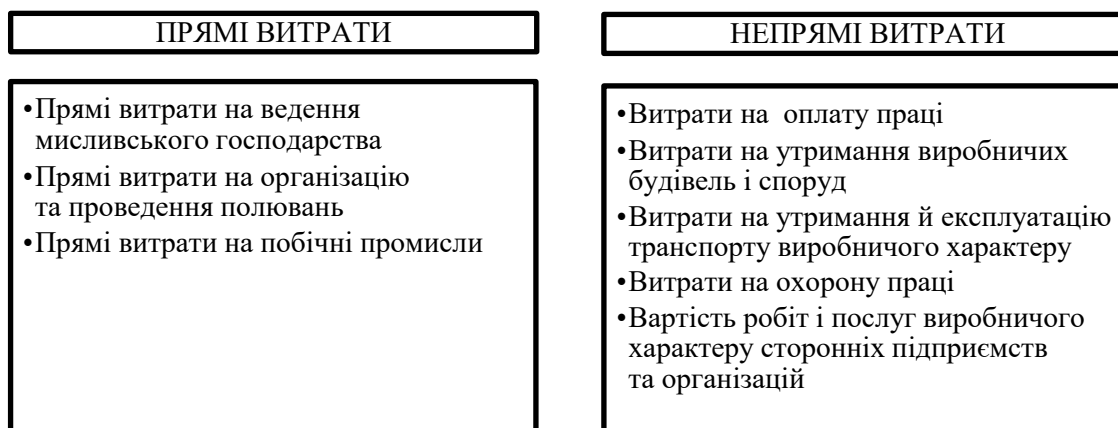

Рис. 1. Витрати мисливських господарств за способом віднесення на собівартість

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5]

Мисливські господарства можуть добувати достатньо значну номенклатуру продукції. В мисливських господарствах собівартість переважно визначається для таких основних видів одержаної (добутої) продукції: хутро, отримане шляхом полювання на різноманітних тварин, таких як ведмідь бурий, вовк, лисиця, білка, горностаї, ондатра, норка вільна, нутрія, заєць-русак, бобр, борсук, видра, куниця, бабак, єнотовидний собака; м'ясо диких тварин і птахів; гриби і дикорослі ягоди, які продаються у свіжому вигляді; лікарсько-технічна сировина; продукція, отримана з переробки дикорослих рослин, така як варення, соки, гриби та інше; продукція рослинництва, така як зерно, сіно, коренеплоди тощо;

продукція підсобних виробництв, така як пиломатеріали, ліс кругляк, клепка, дранка та інше.

Інші види продукції також можуть бути об'єктами калькулювання, якщо вони добуваються.

Мисливство в Україні має всі передумови для успішного розвитку, включаючи природні, географічні, кліматичні, нормативно-правові та економічні умови. Однак його функціонування ускладнюється рядом негативних чинників, таких як нестабільність економічного середовища, високий рівень браконьєрства, недосконалість нормативно-правового положення та механізмів державного управління, зменшення площі мисливських угідь та нестача кваліфікованих спеціалістів.

Крім того, до основних чинників, які негативно впливають на організацію та управління мисливським господарством України належать наступні:

- використання ресурсів мисливського господарства без необхідного контролю, що спричинило зниження популяції мисливських тварин та деградацію біорізноманіття в мисливських угіддях;
- централізоване і забюрократизоване управління мисливським господарством, що характеризується концентрацією управлінських функцій в межах одного суб'єкта управління;
- плутанина та дискримінація щодо прав власності на ресурси мисливського господарства призводять до їх надмірної експлуатації та виснаження;
- недостатнє врахування концепції сталого екологічно збалансованого розвитку у виробничо-господарській діяльності мисливських господарств;
- застаріле та неефективне нормативно-правове середовище, яке не відповідає сучасним вимогам та гальмує розвиток мисливського господарства;
- надмірно занижені або взагалі відсутні ціни на ресурси мисливського господарства, що призводить до зниження стимулів до їх раціонального використання;
- недосконала система охорони та спостереження за флорою та фауною в мисливських угіддях, яка не забезпечує достатньої захищеності від загроз та не сприяє збереженню біорізноманіття.

Наявність низки таких різноманітних і складних проблем не може не впливати на економічні результати функціонування галузі.

Висновки. Мисливське господарство є специфічною сферою економіки, необхідною частиною природокористування, яка використовує тваринні ресурси для своєї діяльності, а також займається їх збереженням і захистом. Ця галузь включає в себе три складові концепції Сталого розвитку, оскільки забезпечує екологічні (збереження біорізноманіття), соціальні (задоволення рекреаційних та естетичних потреб) і економічні (надання послуг та ресурсів для подальшої економічної діяльності) функції.

Для покращення економічної ситуації у сфері мисливства необхідно перш за все дотримуватися принципів збереження біорізноманіття та підвищення продуктивності мисливських угідь. Окрім власного фінансування, мисливські господарства потребують фінансової та правової підтримки від держави на основі принципів ринкової економіки. Загалом, оптимізація доходів і витрат мисливських господарств України передбачає комплексний підхід з урахуванням різноманітних аспектів їхньої діяльності та збалансованого підходу до використання природних ресурсів, таких як: оптимізація використання ресурсів (використання сучасних технологій управління мисливськими територіями та раціональне використання природних ресурсів для збереження біорізноманіття); розвиток туристичного напрямку: створення та просування мисливського туризму як додаткового джерела доходів для мисливських господарств; посилення контролю та регулювання: впровадження ефективних механізмів контролю за полюванням та веденням мисливських господарств з метою запобігання незаконним діям і збереження біорізноманіття; співпраця з іншими галузями (розвиток партнерських відносин із сільськогосподарськими підприємствами та туристичними агентствами для спільної

реалізації проектів і програм, спрямованих на розвиток мисливства та його економічного потенціалу).

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> (дата звернення: 25.11.2023).
2. Завадських Г. М. Європейський досвід та розвиток мисливського господарства України. *Збірник наукових праць ТДАТУ (Економічні науки)*. 2023. № 3 (49). С. 149–154.
3. Мисливські угіддя: веб-сайт. URL: <https://www.wikidata.ukua.nina.az/> (дата звернення: 20.03.2024)
4. Музика В. Оцінювання сучасного стану розвитку мисливського господарства України. *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 6. № 67. С. 18–32.
5. Муравйов Ю. В. Дослідження витрат і джерел надходження від ведення мисливського господарства Львівської області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 4. С. 50–52.
6. Муравйов Ю. В. Дослідження розподілу мисливських угідь Львівської області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019, т. 29, № 4. С. 72–74.
7. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : закон України від 22 лютого 2000 року № 1478-III із змінами, внесеними Законом України № 1827-VI від 21.01.2010. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб-портал]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
9. Прус Ю. О. Аналіз сучасного стану ресурсів мисливських господарств України. *Збірник наукових праць ТДАТУ (Економічні науки)*. 2023. № 3 (49). С. 155–168.
10. Соболевська О. О. Формування доходів мисливських господарств Запорізької області. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2021. Т. 23. № 97. С. 41–47.
11. Collis D. J. Research Note: How Valuable are Organizational Capabilities? *Strategic Management Journal*. 2014. № 8. P. 148–157.
12. Maillard J., Suffran Y., Omnès F. Machinisme agricole et faune sauvage. *Faune sauvage*. 2011. № 291. P. 49–54.
13. Novytskyi V. P., Mitay I. S., Grishchenko S. M. Habitat use of grey partridge in agricultural landscapes (the case of Ukrainian forest steppe). *Ukrainian Journal of Ecology*. 2017. №7 (1). P. 58–60.
14. Yavorska T., Prus U., Lysak O., Zavadskykh H., Problems and prospects for development of family households in Ukraine. Springer Nature, «Modern Development Paths of Agricultural Production» (Tetiana Yavorska, Prus Urij, Oksana Lysak, Hanna Zavadskykh). 2019. P. 593–605.
15. Yavorska T., Sobolevska O. Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2022. Vol. 3. No. 1. P. 54–59.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiynyi sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> (data zvernennia: 25.11.2023)
2. Zavadskykh H. M. Yevropeyskyi dosvid ta rozvytok myslyvskoho hospodarstva Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats TDAU (Ekonomiczni nauky)*. 2023. № 3. (49). P. 149–154.
3. Myslyvski uhiddia: veb-sait. URL: <https://www.wikidata.ukua.nina.az/> (data zvernennia 20.03.2024)
4. Muzyka V. Otsiniuvannia suchasnoho stanu rozvytku myslyvskoho hospodarstva Ukrainy. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. T.: TNTU, 2020. Tom 6. № 67. P. 18–32.
5. Muraviov Yu. V. Doslidzhennia vytrat i dzherel nadkhodzhennia vid vedennia myslyvskoho hospodarstva Lvivskoi oblasti. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2019. T. 29. № 4. P. 50–52.
6. Muraviov Yu. V. Doslidzhennia rozpodilu myslyvskykh uhid Lvivskoi oblasti. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2019, t. 29, № 4. P. 72–74.
7. Pro myslyvske hospodarstvo ta poliuvannia [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy vid 22 liutoho 2000 roku №1478-III iz zminamy, vnesenyi Zakonom Ukrainy № 1827-VI vid 21.01.2010. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Pro Osnovni zasady (stratehiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku: zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2010 roku № 2818-VI [Elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: [ofitsiynyi veb-portal]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
9. Prus Yu. O. Analiz suchasnoho stanu resursiv myslyvskykh hospodarstv Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats TDAU (Ekonomiczni nauky)*. 2023. № 3 (49). P. 155–168.
10. Sobolevska O. O. Formuvannia dokhodiv myslyvskykh hospodarstv Zaporizkoi oblasti. *Naukovyi visnyk LNUVMB imeni S. Z. Gzhytskoho. Seria: Ekonomichni nauky*. 2021, t 23, № 97. P. 41–47.
11. Collis D. J. Research Note: How Valuable are Organizational Capabilities? *Strategic Management Journal*. 2014. № 8. P. 148–157.
12. Maillard J., Suffran Y., Omnès F. Machinisme agricole et faune sauvage. *Faune sauvage*. 2011. № 291. P. 49–54.

13. Novytskyi V. P., Mitay I. S., Grishchenko S. M. Habitat use of grey partridge in agricultural landscapes (the case of Ukrainian forest steppe). *Ukrainian Journal of Ecology*. 2017. № 7 (1). P. 58–60.
14. Yavorska T., Prus U., Lysak O., Zavadskykh H., Problems and prospects for development of family households in Ukraine. Springer Nature, «Modern Development Paths of Agricultural Production» (Tetiana Yavorska, Prus Urij, Oksana Lysak, Hanna Zavadskykh). 2019. P. 593–605.
15. Yavorska T., Sobolevska O. Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2022. Vol. 3 No. 1. P. 54–59.

Zavadskykh H. M., PhD, Associate Professor
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
hanna.zavadskykh@tsatu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3240-3870

Nekhai V. V., Doctor of Economics Sciences, Professor
Dmytro Motornyi Tavriya State Agrotechnological University
viktoria.nekhai@tsatu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-1184-6776

THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ANALYSIS OF INCOME AND EXPENSES OF WILDLIFE MANAGEMENT ENTERPRISES IN UKRAINE

Abstract. Formulation of the problem. Income and expenditure research helps to understand the economic contribution of hunting to the regional economy and to develop strategies for its optimal use; hunting can have a major impact on the quality and lifespan of wild animals and their habitats. **The purpose of the article.** The purpose of the article is to substantiate the theoretical provisions and develop practical recommendations for improving the mechanism of income and expenditure formation of hunting farms of Ukraine. **Presenting main material.** The hunting industry is a separate sphere of the economy with its own economic and technological features. The income of hunting farms is a set of financial funds received by the owners and managers of hunting territories for the sale of products and services related to hunting activities. The costs of hunting farms are a set of monetary, material and labor resources that are consumed or spent to ensure the activities of hunting farms. Depending on how they are included in the cost of products or services, production costs can be classified as direct and indirect. Studies show that the total costs of running a hunting farm in Ukraine over the past 15 years have shown stable growth dynamics. **Conclusions.** In general, optimization of income and expenses of hunting farms of Ukraine requires a comprehensive approach taking into account various aspects of their activity and a balanced approach to the use of natural resources. In addition to their own financing, hunting farms need financial and legal support from the state based on the principles of the market economy.

Keywords: expenses, income, cost price, economic assessment, users of hunting grounds, agricultural land, wildlife management enterprises.